

Försäkringskassan får kritik för att utan lagstöd ha skickat en förfrågan till en bank för att få in uppgifter om någon annan än den försäkrade

Beslutet i korthet: I ett kontrollärende om en försäkrads rätt till bostadstillägg skickade Försäkringskassan med stöd av bestämmelsen i 110 kap. 14 § 1 socialförsäkringsbalken, SFB, en förfrågan till en bank för att få in kontouppgifter om någon annan än den försäkrade. Banken lämnade ut de begärda kontouppgifterna till Försäkringskassan som registrerade uppgifterna i den försäkrades ärende. De inhämtade kontouppgifterna kommunicerades även med den försäkrade.

Frågan i ärendet är om Försäkringskassan med stöd av bestämmelsen i 110 kap. 14 § SFB har rätt att göra en förfrågan för att få in uppgifter om någon annan än den försäkrade. Enligt första punkten i bestämmelsen får Försäkringskassan när det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av socialförsäkringsbalken göra förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare, anordnare av personlig assistans eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter.

I beslutet konstaterar JO att förarbetena till bestämmelsen inte ger något stöd för att Försäkringskassan skulle ha möjlighet att göra en förfrågan för att få in uppgifter om någon annan än den försäkrade. I 110 kap. 14 § SFB görs en uppräkningslista av de rättsliga subjekt som Försäkringskassan kan göra en förfrågan hos. Av uppräkningslistan framgår tydligt att de uppräknade subjekten är kopplade till just den försäkrade. Systematiken i 110 kap. SFB och ordalydelsen i bestämmelsen i 110 kap. 14 § SFB talar enligt JO:s mening mot att Försäkringskassan med stöd av bestämmelsen kan göra en förfrågan för att få in uppgifter om någon annan än den försäkrade. Bestämmelsen i 110 kap. 14 § 1 SFB ska i stället tolkas så att den endast ger myndigheten rätt att göra en förfrågan för att få in uppgifter om just den försäkrade.

I beslutet kritiserar JO Försäkringskassan för att utan lagstöd ha skickat en förfrågan till banken för att få in uppgifter om någon annan än den försäkrade.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på Försäkringskassan och uppgav i huvudsak följande: Hans särbo BB fick bostadstillägg från Försäkringskassan. Efter att en anonym anmälan kommit in till Försäkringskassan inledde myndigheten en utredning om BB:s rätt till bostadstillägg. I utredningen begärde Försäkringskassan in uppgifter från både BB:s och AA:s bank. AA fick inte

någon information om detta av Försäkringskassan utan fick reda på det genom BB. Eftersom han själv inte hade något aktuellt bidragsärende hos Försäkringskassan var det fel av myndigheten att begära in uppgifter från hans bank. Försäkringskassan borde inte heller utan hans samtycke ha visat upp hans bankuppgifter för BB. AA framförde även vissa klagomål mot Handelsbanken för att den lämnat ut hans uppgifter till Försäkringskassan.

Utredning

JO begärde att Försäkringskassan skulle yttra sig över AA:s anmälan.

I sitt remissvar uppgav Försäkringskassan följande:

Relevanta regler och handlägningsrutiner

Enligt 110 kap. 33 § socialförsäkringsbalken (SFB) ska banker och andra penninginrättningar på begäran lämna uppgifter enligt 110 kap. 31 § första stycket SFB till Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och allmän förvaltningsdomstol i ärenden om äldreförsörjningsstöd, bostadsbidrag och bostadstillägg.

När det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av SFB får Försäkringskassan enligt 110 kap. 14 § 1 SFB göra en förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare, anordnare av personlig assistans eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter.

Utredning

Den 27 december 2017 kom det in en anonym anmälan till Försäkringskassan om att AA:s särbo BB egentligen bodde tillsammans med AA samtidigt som hon fick bostadstillägg. Försäkringskassan startade då en utredning gällande hennes rätt till ersättningen.

Utredaren tog kontakt med BB:s hyresvärd den 17 januari 2018 och fick uppgifter som styrkte den uppgift som lämnades i den anonyma anmälan.

Utredaren tog kontakt med PostNord den 18 januari och fick även därifrån uppgifter som styrkte den uppgift som lämnades i den anonyma anmälan.

Försäkringskassan fattade den 22 januari ett interimistiskt beslut att hålla inne BB:s ersättning från februari till dess att ett slutligt beslut hade fattats.

AA hörde av sig till utredaren den 23 januari och framförde att det inte var relevant att Försäkringskassan kände till hans boendesituation.

Den 29 januari skickade BB in synpunkter på det interimistiska beslutet.

Utredaren skickade den 14 februari en skriftlig begäran till Handelsbanken om uppgifter gällande BB:s konto. I skrivelsen framgick det att Försäkringskassan begärde uppgifterna med stöd av 110 kap. 31 och 33 §§ SFB.

Samma dag skickade utredaren en förfrågan till Handelsbanken gällande AA:s konto. I skrivelsen framgick att förfrågan gjordes med stöd av 110 kap. 14 § SFB.

I de kontoutdrag som kom in från Handelsbanken den 22 februari framkom det uppgifter som styrkte trovärdigheten i de uppgifter som BB:s hyresvärd lämnat.

Den 28 februari skickade utredaren en kommuniceringsskrivelse till BB med en redovisning av de uppgifter ur AA:s kontoutdrag som var relevanta för ärendets utgång.

BB skickade sina synpunkter på det som stod i kommuniseringsbrevet till Försäkringskassan den 4 och den 26 mars. Hon skrev inte något om de uppgifter som fanns om AA:s kontoutdrag.

Försäkringskassan fattade ett slutligt beslut den 3 april om att dra in BB:s bostadstillägg. Av beslutet framgick att Försäkringskassan hade begärt kontoutdrag från både BB:s och AA:s bank. Det skulle i stället ha stått att Försäkringskassan hade gjort en förfrågan till AA:s bank.

Försäkringskassans slutsatser

Utredaren gjorde en förfrågan till Handelsbanken om att få del av AA:s kontoutdrag för att se om det fanns eventuella överföringar mellan AA och BB samt om det fanns andra ekonomiska kopplingar mellan dem.

Försäkringskassan beklagar att beslutet som fattades den 3 april innehåller en felskrivning om att en begäran om uppgifter sänts till AA:s bank i stället för att en förfrågan skickats dit. Försäkringskassan beklagar även att beslutet inte innehöll en tydligare motivering om hur de uppgifter som hämtats in från AA:s bank påverkade bedömningen i ärendet. Chefen för den aktuella enheten har haft en dialog med utredaren angående detta. Chefen har även tagit upp dessa frågor på enhetens arbetsplatsträff.

AA kommenterade remissvaret och framförde framför allt synpunkter på Försäkringskassans bedömning av BB:s rätt till bostadstillägg.

JO hämtade därefter in akten i BB:s ärende om bostadstillägg från Försäkringskassan.

Bedömning

Inriktningen på min granskning

Jag vill till att börja med klargöra att Handelsbanken inte står under JO:s tillsyn. De klagomål som AA fört fram mot banken kommer därför inte att kommenteras av mig. Jag vill även klargöra att det inte är JO:s uppgift att uttala sig om myndigheternas bedömningar och beslut i sakfrågor, t.ex. rätten till bostadstillägg. Jag kommer därför inte heller att uttala mig om det som AA anfört i den delen.

Den fråga som är föremål för min bedömning i detta ärende är om Försäkringskassan med stöd av bestämmelsen i 110 kap. 14 § 1 SFB har rätt att göra en förfrågan för att få in uppgifter om någon annan än den försäkrade.

Rättsliga utgångspunkter

Av 110 kap. 13 § första stycket SFB följer att Försäkringskassan ska se till att ärenden blir utredda i den omfattning som deras beskaffenhet kräver. Detta innebär bl.a. att det är Försäkringskassan som leder utredningen och som bestämmer vilket underlag som behövs för att ta ställning i ett ärende.

Av bestämmelserna i 110 kap. 4, 7–8 och 13 andra stycket §§ SFB framgår att den som ansöker om en förmån är skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för bedömningen av frågan om ersättning och att uppgifter om faktiska förhållanden ska lämnas på heder och samvete, om inte särskilda skäl talar mot det.

Regler om Försäkringskassans utredningsbefogenheter finns bl.a. i 110 kap. 14 § SFB. Enligt första punkten i bestämmelsen får Försäkringskassan när det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av socialförsäkringsbalken göra förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare, anordnare av personlig assistans eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter.

Utöver bestämmelserna ovan finns det regler om uppgiftsskyldighet för andra än parter, och dessa ger bl.a. Försäkringskassan ytterligare utredningsbefogenheter för vissa ärendeslag. Försäkringskassan ges t.ex. befogenhet att med stöd av 110 kap. 31 och 33 §§ SFB begära in uppgifter från banker och andra penninginrättningar som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för rätten till bostadsbidrag och bostadstillägg.

Tillämpningen av 110 kap. 14 § SFB

Av utredningen i ärendet framgår att Försäkringskassan efter att ha fått in en anonym anmälan påbörjade en utredning av BB:s rätt till bostadstillägg. I den utredningen begärde Försäkringskassan den 14 februari 2018 in uppgifter från BB:s bank med stöd av 110 kap. 31 och 33 §§ SFB. Samma dag skickade Försäkringskassan även en förfrågan till AA:s bank med stöd av 110 kap. 14 § SFB för att få del av hans kontoutdrag för en viss period. I beslutet den 3 april 2018 om BB:s rätt till bostadstillägg, liksom i det föregående kommuniceringsbrevet, anges att ”Försäkringskassan har begärt kontoutdrag från både din och AA:s bank”. Uttryckssättet ger sken av att myndigheten tillämpat bestämmelserna i 110 kap. 31 och 33 §§ SFB även i fråga om AA. Försäkringskassan har i sitt remissvar refererat till detta som en felskrivning och anfört att beslutet var bristfälligt motiverat.

Frågan om huruvida bestämmelsen i 110 kap. 14 § SFB ger Försäkringskassan rätt att göra förfrågningar om någon annan än den försäkrade berörs inte i remissvaret. Av Försäkringskassans vägledning 2004:1 s. 38 framgår emellertid följande:

I vissa kontrollutredningar kan det vara av vikt att man får kontouppgifter eller kontoutdrag som gäller andra än den enskilde. Det finns inte någon skyldighet för banken att lämna dessa uppgifter. Däremot så kan Försäkringskassan göra en förfrågan till banken om att få en kontrolluppgift för någon annan med stöd av 110 kap. 14 § 1 p SFB. Det är då upp till banken att avgöra om man vill lämna uppgiften till Försäkringskassan eller inte.

Försäkringskassans generella uppfattning är således att bestämmelsen ger myndigheten rätt att i fall som det förevarande göra förfrågningar om någon annan än den försäkrade. Jag kan för egen del konstatera att påståendet i vägledningen saknar hänvisning till praxis, förarbeten, doktrin eller något annat som skulle kunna ge stöd för myndighetens uppfattning.

Av förarbetena (se prop. 2008/09:200 s. 557 f.) framgår endast att 110 kap. 14 § 1 SFB närmast motsvaras av 3 kap. 8 a § tredje stycket 2 och 20 kap. 8 §

fjärde stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). 3 kap. 8 a § tredje stycket AFL hade följande lydelse:

Försäkringskassan skall, om det behövs för bedömningen av rätt till sjukpenning eller åtgärder enligt 7 b § eller 22 kap., under sjukperioden

2. göra förfrågan hos den försäkrade, den försäkrades arbetsgivare, läkare eller någon annan som kan antas kunna lämna nödvändiga uppgifter.

20 kap. 8 § fjärde stycket AFL hade följande lydelse:

Även i andra fall än när det är särskilt föreskrivet får Försäkringskassan för bedömningen av rätten till ersättning som Försäkringskassan betalar ut enligt denna lag

1. göra förfrågan hos den försäkrade eller någon annan som kan antas kunna lämna nödvändiga uppgifter, och
2. besöka den försäkrade.

Enligt min mening ger inte de tidigare bestämmelserna eller förarbetena till dem något stöd för att Försäkringskassan skulle ha möjlighet att göra en förfrågan för att få in uppgifter om någon annan än den försäkrade.

JO har tidigare kritiserat Försäkringskassan för att myndigheten i ett arbetsskadeärende hämtade in en patientjournal gällande den försäkrades dotter. I ärendet fann JO att begreppet ”namngiven person” i 8 kap. 7 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring endast avsåg den försäkrade själv och att Försäkringskassan alltså saknat lagstöd för att hämta in patientjournalen från den försäkrades dotter (se JO 2008/09 s. 345). Motsvarande bestämmelse finns numera i 110 kap. 31 § SFB som har följande lydelse:

Myndigheter, arbetsgivare och uppdragsgivare, anordnare av personlig assistans samt försäkringsinrättningar ska på begäran lämna Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och allmän förvaltningsdomstol uppgifter som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av denna balk.

Reglerna om den enskildes skyldighet att lämna uppgifter tillsammans med officialprincipen syftar till att ge Försäkringskassan ett underlag för att kunna bedöma om den enskilde i förekommande fall är försäkrad för en förmån i SFB. När det däremot gäller att bedöma rätten till en sökt förmån eller storleken på en sökt förmån eller redan utbetald förmån samt andra förhållanden som kan vara av betydelse för rätten till en förmån, kan Försäkringskassan behöva vidta ytterligare utredningsåtgärder. Det finns då krav på en precisering av vilka utredningsåtgärder som Försäkringskassan kan tillgripa för att kunna bedöma vad den försäkrade egentligen har rätt till (se prop. 2008/09:200 s. 557). Sådana preciseringar av Försäkringskassans utredningsbefogenheter finns bl.a. i 110 kap. 14 § SFB.

I 110 kap. 14 § SFB görs en uppräkningslista av de rättsliga subjekt som Försäkringskassan kan göra en förfrågan hos. Av uppräkningslistan framgår tydligt att de uppräknade subjekten är kopplade till just den försäkrade. Systematiken i

110 kap. SFB och ordalydelsen i bestämmelsen i 110 kap. 14 § SFB talar enligt min mening mot att Försäkringskassan med stöd av bestämmelsen kan göra en förfrågan för att få in uppgifter om någon annan person än den försäkrade. Bestämmelsen i 110 kap. 14 § 1 SFB ska i stället tolkas så att den endast ger myndigheten rätt att göra en förfrågan för att få in uppgifter om just den försäkrade. En annan ordning vore orimlig och har för övrigt inte heller återfunnits i praxis eller doktrin. Det är således min uppfattning att Försäkringskassan inte hade rätt att skicka en förfrågan till AA:s bank, och Försäkringskassan förtjänar kritik för det inträffade.

Avslutningsvis kan jag konstatera att Försäkringskassans felaktiga förfrågan även ledde till att AA:s bank lämnade ut de begärda uppgifterna till Försäkringskassan, att uppgifterna sedan registrerades i BB:s ärende och att Försäkringskassan slutligen kommunicerade uppgifterna med BB. Enligt 28 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller sekretess hos Försäkringskassan för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ärende enligt lagstiftningen om bl.a. allmän försäkring. Mot bakgrund av att Försäkringskassan inte ens har haft rätt att skicka en förfrågan till AA:s bank borde myndigheten inte utan AA:s samtycke ha registrerat uppgifterna i BB:s ärende, och uppgifterna borde inte heller utan AA:s samtycke ha kommunicerats med BB. Det inträffade innebär att AA:s integritet inte beaktades av Försäkringskassan. För detta förtjänar Försäkringskassan kritik.

Jag förutsätter att Försäkringskassan vidtar de åtgärder som behövs för att förhindra att något liknande inträffar igen.

Ärendet avslutas.